

Megszállók és partizánok

Öt éve próbálkozik kitartóan az Orbán-kormány, mégsem tudja teljesen kiszorítani a magánkézben lévő kiadókat a tankönyvpiacról. Sok szülő az állami tankönyvellátás megkerülésével jut el a magánkiadókhöz.

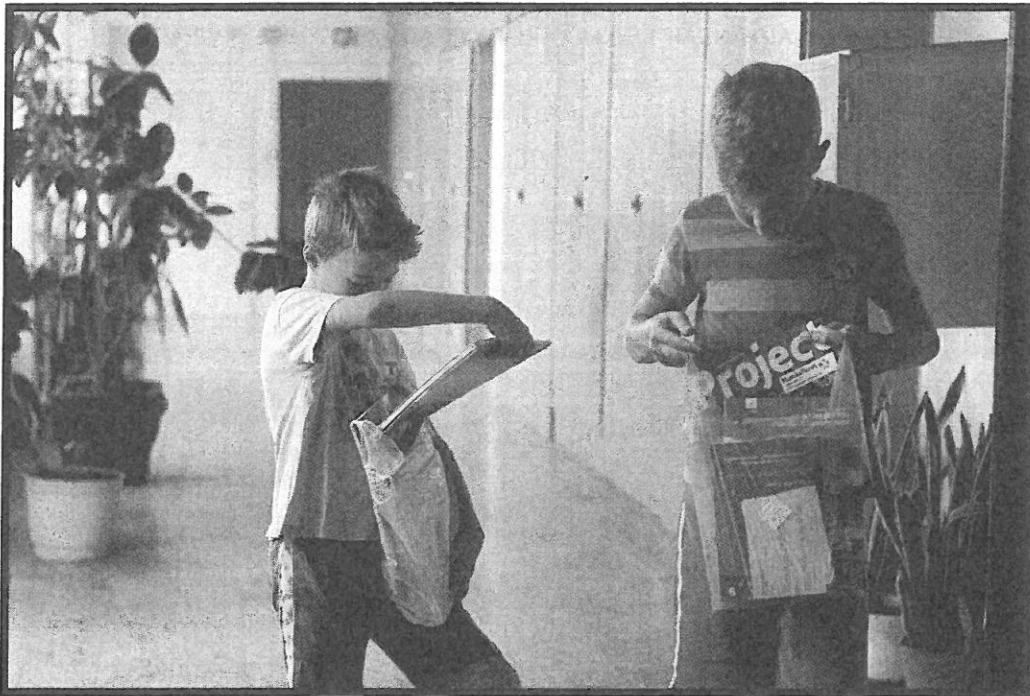
Egy-egy állami, illetve egyházi, keresztény szemléletű tankönyvet látna szívesen a kormány minden iskolai évfolyam minden tantárgyához – írta augusztusban a *Népszava*. Az új rendszer a formálódó Nemzeti alaptanterv (NAT) bevezetésével lépne életbe. Az új NAT első tervezetét augusztus végén hozta nyilvánosságra a Csépe Valéria akadémikus vezetésével felállt kutatócsoport, ám a kormány jelezte, komoly változtatásokra lehet számítani a szövegben (az új NAT-ról múlt heti szerkesztőségi cikkünkben írtunk: Nyugtával dicséred a Natot!, *Magyar Narancs*, 2018. szeptember 6.). Több szakértő szerint ez kétséges, hogy a NAT-ot be lehet-e vezetni 2019 szeptemberében, az eredetileg tervezett időpontban.

Jóllehet az egyházi oktatás tankönyvi szintű megkülönböztetése eddig nem volt napirenden, a tankönyvpiac szűkítése az Orbán-kormányok következetes politikája. Már a „nemzeti köznevelés tankönyvellátásáról” szóló, 2014 januárjától hatályos törvény kimondta, hogy évfolyamonként és tantárgyanként legfeljebb két tankönyv kerülhet a hivatalos tankönyvjegyzékre. A kormány azonban nem tudott mit kezdeni azokkal a kiadványokkal, amelyek már a törvény hatálybalépése előtt tankönyvi engedélyt kaptak, így a magánkiadók máig jelentős szereplői maradtak a piacnak. A Tankönyvesek Országos Szakmai Egyesületének (Tanosz) közérdekű adatigénylések alapján összeállított számai szerint az elmúlt

években még nőtt is a magánkiadók piaci részesedése: a 2015/2016-os 26 százalék után az idei tanévben a könyvek 32 százalékát magántulajdonban lévő kiadóktól rendelték az iskolák. Pedig Hegedűs István miniszteri biztos 2014-ben még úgy nyilatkozott, hogy hamarosan a 80-90 százalékot is elérheti az állami szerepvállalás.

Türelmi időszak

Magánkiadók normál minősítési eljárásban utoljára a piackorlátozó törvény előtt, 2013 decemberében engedélyeztettek tankönyveket. Azóta a törvény kizárja, hogy új vagy átdolgozott könyvekkel az Oktatási Hivatalhoz forduljanak, kiadványaikat kizárólag akkor akkreditálja az állam, ha azokat az oktatásért felelős miniszter külön pályázatára adják be. A miniszter meglehetősen ritkán ír ki ilyen pályázatot, és akkor sem a tankönyvi paletta egészére. Legutóbb 2016 végén Balog Zoltán nemzeti oktatás, idegen nyelv, sajátos nevelési igényű

Fotó: MTI/Koszticsák Szilárd

MÉG MINDIG LEHET VÁLASZTANI

nyű tanulók oktatása, hazafias nevelés, illetve gazdasági és pénzügyi kultúra témakörökben intézett felhívást a kiadókhöz. Így az a sajátos helyzet állt elő, hogy az állam át akarja venni a kiadóktól a legnagyobb forgalmú tankönyvek előállítását, a fontos, de kisebb példányszámmal lefedhető területeket – amelyek adott esetben tényleg állami beavatkozást igényelnének – viszont meghagyná a piacnak.

Az ideai tanév újabb fordulópont lehet az állami nyomulásban. Augusztus 31-én járt le azon tankönyvek öt évre szóló engedélye, amelyeket a magánkiadók még 2013-ban fejlesztettek. A Tanosz összesítése szerint 822 ilyen tankönyv van, ezeket a most kezdődő tanévre még megrendelheték az iskolák, ám ha nem hosszabbítják meg az engedélyüket, jövőre lekerülnek a tankönyvjegyzékről. Összesen 1481 magánkiadó által kiadott cím van a jegyzéken, ezeknek tehát több mint a fele veszélybe került.

Úgy tűnik azonban, a területfoglalást nem készítették elő kellő gondossággal a kormányban. A vonatkozó minisztériumi rendelet ugyan kimondja, hogy magántulajdonú kiadó új tankönyvre nem kezdeményezhet tankönyvvé nyilvánítási eljárást, a meglévő engedélyek meghosszabbításánál viszont nem tartalmaz ilyen egyértelmű korlátozást. Öt magánkiadó ezért úgy gondolta, megpróbálkozik 2013-ban akkreditált könyveinek engedélyhosszabbításával. Tavasszal beadták a kérelmüket az Oktatási Hivatalhoz, amely mindenkit indoklás nélkül elutasított. A kiadók perre vitték a dolgot: a következő hetekben öt kiadó 123 könyvének ügyét tárgyalja a bíróság (a Cartographia, a Pedellus, a Krónika Nova és a ROMI-

SULI összesen 21, a Mozaik Kiadó 102 kiadvánnyal perel). Az első ítéletet a múlt pénteken hozta meg a Fővárosi Közigazgatási és Munkaügyi Bíróság a Pedellus tizedikes nyelv-tankönyvről, és a kiadónak adott igazat. (A tárgyalásról bővebben is beszámoltunk a magyarnarancs.hu-n.)

Az Oktatási Hivatalnak az ítélet szerint érdemben le kell folytatnia a hosszabbítási eljárást. Kereszty Péter, a Tanosz elnöke szerint a hivatal nem nagyon tehet mást, mint hogy meghosszabbítja az engedélyt, „hacsak a kiadó nem vétett valamilyen formai hibát, nem hajtott végre például lényeges változtatásokat a tankönyvön, amelyek már új tankönyvvé nyilvánítási eljárást tennének szükségessé”. Hogy az első ítélet mennyire határozza meg a többit, még nem egyértelmű, mert az ügyeket több bíróra osztották. „Mivel a jogi helyzet minden kiadvány esetében azonos, azt várjuk, hogy ez a bíró az összes könyvről ugyanolyan ítéletet fog hozni. A továbbiakról még kár találgatni, mindenesetre bízunk a független és pártatlan igazságszolgáltatásban” – mondja Reményfy Tamás, a Mozaik Kiadó ügyvezetője. De még ha mind a 123 könyvnél pozitív lesz is a döntés, ez már nem menti a másik 700 lejáró engedélyű tankönyvet. Ezek jövőre mindenképpen lekerülnek a jegyzékről, mivel kiadók vagy eleve nem kérték a hosszabbítást, vagy a törvényes határidőn belül nem támadták meg az elutasító végzést.

Az is kérdéses, hogy a most megmenekült tankönyvek meddig maradhatnak az iskolákban. Az engedély hosszabbítása öt évre szól, de lényeges körülmény, hogy ezeket a tanköny-

veket a 2012-es (Hoffmann Rózsa-féle) kerettantervek szerint minősítették, a kormány pedig már tervezi az új NAT-hoz kapcsolódó új kerettanterveket. Ezek bevezetése persze felmenő rendszerű lesz, a mostani NAT-hoz készült tankönyveket így egészen addig biztosan rendelkezhetik az iskolák, amíg az új NAT „fel nem ér” egy adott évfolyamra. Mint látuk, arra sem vehetünk mérget, hogy jövőre elindul az új NAT bevezetése. Ha így is történik, és mondjuk az első, ötödik és kilencedik évfolyamokon kezdik alkalmazni, a Pedellus tizedikes nyelv-tankönyve egy évig még rendelkezhető lesz, a Cartographia középiskolai történelmi atlasza – amely szintén az érintett kiadványok között van – pedig legalább három évig. Több helyről hallottuk azt is, hogy bár a tankönyvrendelet elvileg tiltja a nem aktuális kerettanterv szerinti könyvek „iskolai keretek

közötti” rendelését, ezt nem mindenhol veszik szigorúan. Ha egy pedagógus úgy érzékeli, nem volt lényeges változtatás a tantervben, és a régi könyvet jobban tudja használni, számos iskolában ezt megteheti.

Voltak ötleteik

Az oktatásirányítás nem csak azzal próbálta kiszorítani a magánkiadókat a piacról, hogy törvényileg tiltotta meg nekik új tankönyvek engedélyeztetését. A kormány ezzel párhuzamosan kedvező feltételeket teremtett az „állami tankönyvfejlesztésért és kiadásért felelős szervnek”, mely feladatot jelenleg az egri Eszterházy Károly Egyetemen működő Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) látja el. Az OFI-s kísérleti tankönyveknek nem egyből, csak egy maximum hároméves „próbaidőszak” után kell átmenniük a teljes minősítési eljárás, ráadásul fejlesztésük uniós támogatásból zajlott, fogyasztói árak pedig nem tükrözi a piaci viszonyokat. „Azt az általános iskolai történelmi atlaszt, amit mi 1520 forintért tudunk adni, az OFI 250 forintért kínálja. Pontosan tudom, hogy ez még a nyomdaköltséget sem fedezi” – panaszkodik Kereszty Péter, aki a Cartographia Tankönyvkiadó szerkesztője is. Az árak azért van jelentősége, mert az állam évfolyamonként meghatározza a tankönyvtámogatás fejenkénti összegét – átlagosan 12 ezer forintban –, az iskolákat pedig az „olcsóbb” kiadványok felé tereli a kényszer, hogy e keretbe beleférjenek.

Az állam az OFI megtolása mellett két korábban magántulajdonban lévő kiadó felvásá-

lásával jelentkezett a tankönyvpiacra: 2014-ben összesen 8,7 milliárd forintért megvették az Apáczai Kiadót és a Nemzedékek Tudása (korábbi nevén Nemzeti) Tankönyvkiadót. Ezeknek az immár állami kiadóknak megvolt a lehetőségük arra, hogy kiadványaikat az összes évfolyamon átdolgozzák és engedélyeztessék a 2012-es kerettantervek szerint. A magánkiadók ezzel szemben a kerettantervek kései megjelenése és az engedélyezési eljárások

2013. év végi leállítására miatt jellemzően csak az egyes iskolai szakaszok első két évfolyamán (első-második, ötödik-hatodik, kilencedik-tizedik) tudták megszerezni az új engedélyeket.

A kormány egyéb módszereket is bevetett a magánkiadók visszaszorítására. A 2014-es rendelési időszakban Hoffmann Rózsa miniszteriuma kiküldött az iskoláknak egy körülbelül 550 – zömmel állami – tankönyvet tartalmazó „szűkített tankönyvlistát”, és az akkor Klebelsberg Intézményfenntartó Központ (Klik) nevet viselő hatóság alá tartozó állami iskolák csak erről választhattak. 2015-ben az állami tankönyvterjesztés feladatait végző Könyvtárellátó Kft. (Kello) egy „segédlettel” próbálta abba az irányba terelni az iskolákat, hogy csak akkor válasszanak egy tankönyvet, ha abból a tankönyvi sorozatból minden évfolyamra rendelkezésre áll az új kerettanterv szerint átdolgozott kiadvány. Mint láttuk, ezt a feltevést lényegében csak az állami sorozatok tudták teljesíteni. Az utóbbi három évben ehhez hasonló direkt központi beavatkozást nem észleltek a tankönyvpiaci szereplők, de az a szabály változatlanul él, hogy állami iskolákban a Klebelsberg Központ tankerületei hagyják jóvá a pedagógusok rendeléseit. „Tankerületenként eltér, hogy mennyire próbálják érvényre juttatni a kormányzati akaratot” – mondja Kereszty Péter.

„Egyértelműen a pedagógusok szakmai döntését látom abban, hogy amióta kevésbé korlátozzák a tankönyvválasztást, csökkenő könyvszám mellett is nőttek a megrendeléseink. Sokan visszatérnek hozzánk, mert hiába olcsóbb az állami könyv, a mi innovatív digitális tananyagaink olyan extra szolgáltatást és segítséget jelentenek, amit az állam nem tud megadni” – magyarázza a Mozaikot vezető Reményfy Tamás. Több másik kiadó is tapasztalt némi fellendülést az elmúlt években, és az összesített adatok szerint is emelkedik a magánkiadók könyveinek népszerűsége – az állami, főleg az OFI-s kiadványoké viszont csökken. Romankovics András, a ROMI-SULI ügyvezetője (szintén közérdekű adatigénylések alapján) kiszámolta, hogy a kísérletinek vagy újgenerációsnak nevezett állami könyvek for-

MAGÁNTULAJDONBAN LÉVŐ TANKÖNYVKIADÓK A TANKÖNYVPIACON

Tanév	Tankönyvjegyzéken szereplő magánkiadók száma	Magánkiadók tankönyvcímei	Az összes cím százalékában	Magánkiadók rendelési példányszáma	Az összes megrendelés százalékában
2014/2015	59	2385	50%	3,79 millió db	32%
2015/2016	64	2065	54%	2,91 millió db	26%
2016/2017	60	2127	53%	3,27 millió db	27%
2017/2018	52	1850	49%	4,19 millió db	33%
2018/2019	51	1481	44%	3,98 millió db	32%

Forrás: TANOSZ

galma 2015-ről 2018-ra egyharmadával csökkent, az első négy évfolyamon pedig közel a felére esett vissza.

Könyvet a könyvesboltból

Az OFI-s könyvekkel szembeni kritikák nem múltak el a kísérleti időszak végével és a tankönyvek átdolgozásával. „Az eredeti, tényleg nagyon rossz kísérleti történelemkönyveket csak részben javították, szakmailag és a tanítói szempontjából is messze vannak még az ideálistól. Előfordult, hogy egy képet kicséréltek, az aláírást viszont a régi maradt, a térképeken egyes hibákat kijavítottak, de újabbakat vettek. Továbbra is probléma, hogy a főszöveg nincs összehangolva a forrásanyaggal, látszik, hogy ezeket más-más ember írta, az egész könyvnek nincs egységes gondolatmenete” – mondja Repárszky Ildikó, a Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium történelemtanára az OFI-s könyvekről.

TÁMPONT NÉLKÜL

A kormány azzal is próbálja népszerűsíteni az állami történelematlaszt – leginkább a Cartographia és a Mozaik kiadványaival szemben –, hogy az érettségi követelményekbe foglalta: a vizsgán csak kronológiai adattáblázatot nem tartalmazó, az állami tankönyvfejlesztésért és kiadásért felelős szerv által kiadott atlasz használható. A Történelemtanárok Egyletének az utóbbi két tanévben sikerült elérnie, hogy az intézkedést elhalasszák, ám most úgy tűnik, nem lesz további haladék, már az őszi érettségi időszakban is csak kronológia nélküli atlaszt lehet használni.

„Nem értek egyet ezzel, mert a történelemtanítás célja nem az évszámok begöngyölgetése. A kronológia segítségével való időbeli tájékozódás ugyanolyan kompetencia, mint a szöveges források értelmezése. Én a dolgozatoknál is engedem az atlasz használatát, kivéve, ha valakiről tudom, hogy emelt szinten fog érettségizni” – mondja erről Repárszky Ildikó.

A másik állami sorozattal, a jelenleg az államosítás-utáni Nemzedékek Tudásánál megjelenő Száray Miklós-féle könyvekkel is vannak problémái. „A térképek és az ábrák túlbonyolítottak, a szöveg túlságosan részletező, mindent el akar mondani, de nem szelektál, így az igazán fontos részeket nem magyarázza el kellően. Nem nyújt igazi segítséget a pedagógusnak.”

Repárszky szerint ugyanakkor a Műszaki Kiadó vagy a Mozaik történelemsorozatai sok iskolából hiányoznak. „Vannak kiskapuk. A Mozaik a hetedik-nyolcadikos és a tizedikes könyveket átdolgozta a 2012-es NAT szerint, csak ezek már nem kerülhettek fel a tankönyvjegyzékre. A szülőkkel meg lehet beszélni, hogy ezekből tanítsunk” – mondja. Az úgynevezett „másodlagos tankönyvpiac” virágzását szinte minden tankönyves megemlíti. Az iskolák, szülők egyre nagyobb számban nem a Kellón keresztül, hanem közvetlenül a kiadóktól rendelnek. Ennek két oka lehet: vagy a pedagógus szeretne olyan könyvből tanítani, amely nem szerepel a hivatalos jegyzéken, vagy a szülő nem elégedett azzal, hogy az ingyenesen járó „tartós tankönyvet” tanév végén le kell adni az iskolai könyvtárban. A közvetlenül a kiadóktól rendelt könyvekre persze nem lehet felhasználni az állami normatívát, így a kormány által sokat hangsúlyozott ingyenességük is elvesz.

„A hivatalos forgalmi adatokból kiolvasható 32 százalék helyett szerintem 40 százalék körül lehet a magánkiadók valós piaci részesedése” – érzékelteti Kereszty Péter ennek a másodlagos piacnak a nagyságát. „Mi csak az elsős kiadványokat tudtuk felvetetni a tankönyvjegyzékre, de a szülők, pedagógusok a többit is rendelik, nagyjából a forgalmunk fele jön a Kellótól, azaz a hivatalos állami tankönyvrendelésen keresztül” – mondja Romankovics András. Ezek a közvetlen megrendelések akár azután is életben tarthatják a kiadókat, hogy a „hivatalos tankönyvellátásból” teljesen kiszorulnak. Mint Kereszty Péter fogalmaz, bár a kiadók száma csökken, a talpon maradók nem adják fel, a mostani persorozat utáni időkre is vannak ötleteik. „Nem fogjuk csak úgy bedobni a törülközőt.”

Teczár Szilárd